

любити пам'ятки археології, як своїх рідних дітей, і робити все можливе і неможливе для їх охорони, дослідження та введення в широкий науковий обіг.

Не злічити сторінок усіх статей, курсових, дипломних та кандидатських робіт, уважно прочитаних та доброзичливо виправлених Учителем, нічим не зміряти благодійного впливу його доброти, чуйності та душевної

щедрості, ніколи не можна було звикнути з тим, що його вже немає з нами...

Низький Вам уклін, незабутній Анатолію Віссаріоновичу, найсвітліша Вам пам'ять і наша щира подяка за все, що Ви нам дали, за все, що Ви зробили в житті і науці і що залишаєте тепер у духовний спадок колегам, учням, однодумцям, рідним і всім-всім, хто Вас знав і любив.

ХАІРЕ!

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ ГЕОРГІЙОВИЧА КОЛОСОВА

1 лютого 2002 р. після тривалої хвороби пішов з життя відомий фахівець із первісної археології, визначний український учений, невтомний дослідник кримського палеоліту, доктор історичних наук Юрій Георгійович Колосов.

Ю.Г. Колосов народився 21 березня 1924 р. у родині корінних киян. Тут, у Києві, одержав середню освіту: перед початком війни закінчив десятирічку. У липні 1941 р. був евакуйований разом з родиною у м. Омськ. Ю.Г. Колосов просився на фронт, але до повноліття не вистачає кількох місяців, і йому відмовляють. Він вступає до 2-го Мос-

ковського медінституту. Навчання тут мало продовжуватися чотири роки, студенти одержували бронь, однак Ю.Г. Колосов вважав, що його місце на фронті, і не залишав спроб потрапити в діючу армію. У 1942 р., не пройшовши за станом здоров'я в авіаційне училище. Ю.Г. Колосов спочатку був направлений в інтендантське, але потім зумів домогтися переведення до дислокованого в м. Ачинську Сумського артилерійського училища. Після закінчення училища у званні молодшого лейтенанта був направлений на 2-й Прибалтійський фронт командиром вогневого взводу дивізійної артилерії. У січні 1943 р. був поранений, і після медсанбату його було направлено на 2-й Український фронт, в окремих протитанковий винищувальний батальйон, пізніше брав участь у боях на Сандомирському плацдармі. На початку 1945 р. у боях на Одері Ю.Г. Колосов був важко поранений і відправлений у глибокий тил. День Перемоги Ю.Г. Колосов зустрів у тбіліському госпіталі інвалідом 2-ї групи. За участь у Великій Вітчизняній війні Ю.Г. Колосов нагороджений орденами Вітчизняної війни I і II ступеня і багатьма медалями.

У 1945 р., після звільнення з армії, повернувся до Києва, відновився в медінституті і відразу перевівся на історичний факультет Київського державного університету, де спеціалізувався на кафедрі археології, якою керував тоді Л.М. Славін. У 1949 р. після закінчення університету Ю.Г. Колосов був направлений на роботу до Сімферополя у Комплексну Науково-дослідну каретово-спе-

леологічну станцію (КНИКСС) при Московському університеті. Незабаром КНИКСС як карстово-спелеологічний відділ було введено до складу Кримської філії АН СРСР.

Упродовж двох років у складі карстово-спелеологічного відділу Кримської філії АН СРСР Ю.Г. Колосов обстежує підземні лабіринти Криму й Уралу, зокрема відому Кунгурську печеру. Першу наукову статтю дослідника було присвячено результатам обстеження верхів'їв р. Чусова на Уралі.

З 1952 р. Ю.Г. Колосов працює під керівництвом П.Н. Шульца молодшим науковим співробітником у відділі історії й археології Кримської філії АН СРСР і досліджує пам'ятки первісного часу півострова, зокрема у Степовому Криму, де вперше було відкрито пам'ятники неолітичного часу: Красноперекопську і Олексіївську засуку та ін. У 1954 р. Ю.Г. Колосов переводиться до первісного відділу Інституту археології АН УРСР і повертається до Києва. Директор інституту С.М. Бібіков орієнтує Ю.Г. Колосова на заняття проблематикою кам'яного віку Криму, зокрема мезоліту і неоліту. У 1950-х роках Ю.Г. Колосов, виконуючи обов'язки заступника начальника експедиції С.М. Бібікова, бере участь у розкопках відомої мезолітичної пам'ятки Фат'ма-Коба і паралельно веде розкопки відкритої ним же печерної стоянки Карань-Коба. У 1957—1958 рр. учений проводить розкопки печери Кара-Коба, а також бере участь у дослідженнях стоянок Сюрени I і II (експедиція під керівництвом О.О. Векілової). Ю.Г. Колосов — досвідчений розвідник нових пам'ятників. Протягом 1950—1960-х років він

активно проводить пошуки нових і збір матеріалів на уже відомих стоянках, розташованих на яйлах Кримських гір, у Степовому Криму, на Керченському півострові. Особливо варто згадати відкриття і подальше дослідження стоянки у гроті Водопадному (відроги Ай-Петрі) із матеріалами азійського й неолітичного часу, відкриття в долині р. Чатирлих неолітичних стоянок Долинка та Ішуньська, а також на Керченському півострові (стоянки Кой-Асан II, Фронтове III та ін). Наприкінці 1950-х — на початку 1960-х років було відкрито і проведено невеликі розкопки палеолітичних стоянок Другої гряди Кримських гір, наприклад у 1958 р. і пізніше — частково досліджений Грот Червоний, що знаходиться неподалік від відомих Кизил-Кобинських печер та містить шари мустьєрського та пізньопалеолітичного часу.

На початку 1960-х років Ю.Г. Колосов провів розвідки і невеликі розкопки в долині р. Бодрак у районі печери Шайтан-Коба. Ці роботи були безпосередньо пов'язані з підготовкою кандидатської дисертації за матеріалами добре відомої мустьєрської стоянки Шайтан-Коба, яку було відкрито С.М. Бібіковим та досліджено Г.А. Бонч-Осмоловським наприкінці 1920-х років. У результаті цих робіт у 1967 р. Ю.Г. Колосов успішно захистив кандидатську дисертацію, опубліковану у вигляді монографії «Шайтан-Коба — мустьєрська стоянка Криму» (1972).

У 1969 р. Ю.Г. Колосов розпочав свої багаторічні дослідження палеоліту в Криму. Він локалізував самостійні стоянки мустьєрського віку в Червоній балці, а також біля Сарин-

Кая поблизу м. Білогірськ у Східному Криму. Протягом кількох десятиріч Ю.Г. Колосов вивчає нині всесвітньо відомі опорні для палеоліту Криму й Східної Європи пам'ятки Заскельє V (рис. 2), Заскельє VI, а також Сари-Кая I, Заскельє III і IX, Ак-Кая III, стоянку під відкритим небом у Червоній балці. У 1970—1980-х роках було відкрито і досліджено стоянки в гротах Пролом I і Пролом II.

Результати досліджень Ю.Г. Колосова в районі Ак-Кая були підсумовані в його докторській дисертації «Ранній палеоліт Криму», яку він успішно захистив у 1985 р. Ці матеріали було опубліковано в монографіях «Мустьєрське стоянки району Белогорська» (1983), «Ак-кайская мустьєрская культура» (1986), колективній монографії «Ранний палеолит Крыма» (1993). Загалом Ю.Г. Колосов тільки з палеолітичної проблематики опублікував близько 80 статей, а також серію науково-популярних праць.

Керована Ю.Г. Колосовим Кримська палеолітична експедиція ІА НАН України, без перебільшення, була школою виховання молодих археологів. Піклуючись про їхнє наукове зростання, Ю.Г. Колосов у 1985 р. тимчасово згортає роботи у Східному Криму і переносить польові дослідження експедиції у південно-західну частину півострова. Завдяки успішним розвідкам протягом сезонів 1985—1986 рр. тут було знайдено низку нових багатошарових мустьєрських і пізньопалеолітичних пам'яток (Кабазі II—V, грот Скелястий, ГАБО та інші). У 1990-х роках дослідник знову працює у Східному Криму, відкриває нову пам'ятку, на честь онука названу «Альошин грот». Останній польовий сезон Ю.Г. Колосов провів у 1997 р. у віці 73 років.

Ю.Г. Колосову протягом його археологічної біографії доводилося працювати на різних пам'ятках і різних територіях, і його роботи завжди відрізнялися старанністю, доброякісністю, надійністю висновків. Без сумніву,

багаторічна наукова діяльність Ю.Г. Колосова становить цілу епоху в дослідженні кам'яного віку Криму. Завдяки його працям надзвичайно збагатилася джерельна база з доісторії України. Уявлення про мустьєрський півострову докорінно змінилися з відкриттям і дослідженням Заскельєвських пам'яток. Найбагатші залишки матеріальної культури, свідчення духовної культури неандертальців, численні кісткові залишки палеоантропів, отримані, узагальнені й осмислені внаслідок напрацювань Ю.Г. Колосова, змушують по-новому, більш детально й аргументовано, реконструювати найдавніші сторінки історії нашої країни.

Інтелегентність, м'якість, доброзичливість і увага до оточуючих у поєднанні з принциповістю і вимогливістю — ці стрижневі риси характеру вченого завжди приваблювали до нього колег і молодь, з якою він охоче ділився своїм досвідом і знаннями.

Юрій Георгійович був тонкою, дуже делікатною і скромною людиною. Він був безсрібником: не нагромадив багатств, багато років жив, працював і помер у тісному, відгородженому фанерним щитом «кабінеті» площею близько 10 м². Учений не шукав пошестей і слави, не ганявся за пільгами. Він прожив важке, як і все його покоління, і все ж таки щасливе життя, бачив народження дітей і онука.

У Ю.Г. Колосова була одна пристрасть і справа всього його життя — вивчення палеоліту. Він був невтомним польовиком, талановитим розвідником, справжнім романтиком кримських печер. Доробок ученого у справі дослідження кримських неандертальців неціненний. Віддаючи належне його внеску в українське палеолітознавство та шануюючи його пам'ять, буде справедливим назвати іменем Юрія Георгійовича стоянку Заскельє VI — одну з тих пам'яток, дослідження яких були віддані роки його життя.